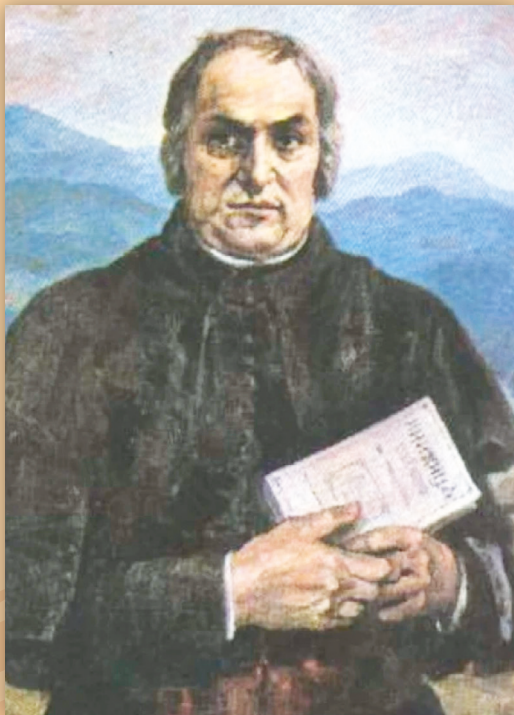

Управління національностей та релігій департаменту стратегічних комунікацій,
національностей та релігій Закарпатської облдержадміністрації – обласної військової адміністрації
Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики Ужгородського національного університету
Науково-дослідний центр історично-релігійних студій «Логос»
Ужгородського національного університету
Центр культур національних меншин Закарпаття
Громадська організація «Русинський культурологічний клуб»
Громадська організація «Закарпатське обласне науково-культурологічне Товариство імені О.Духновича»
Обласна спілка громадських організацій «Народна Рада Русинів Закарпаття»

220 років від дня народження
ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА –
письменника, педагога, священника,
діяча культури та освіти
(1803 – 1865)

Ужгород – 2023

Олександр Духнович народився 24 квітня 1803 року в селі Тополя Гуменського округу Земплинського комітату (Словаччина) у родині греко-католицького священника Василя Духновича та Марії Герберової, яка також походила із греко-католицької родини. Через деякий час батька Василя Духновича перевели на парохію у село Стацин, де минули дитячі роки Олександра Духновича. Ази науки молодий Олександр Духнович освоїв при батькові. Потім його віддали у село Старина до брата матері Дмитрія Гербера, а пізніше до діда Івана Гербера, який був священником у селі Клокочові. Навчався Олександр у однокласній місцевій церковнопарохіяльній школі.

Пам'ятні знаки в селі Тополя, де народився Олександр Духнович

Після закінчення сільської школи (1813 р.) Олександр Духнович навчався в Ужгородській школі, пізніше – гімназії. Після раптової смерті батька в сім'ї залишилося шестеро дітей, і Олександр, який був другим сином, хоч і мріяв присвятити себе студіям «землемірства», змушений був послухатися матері й зайнятися богословськими студіями.

Греко-католицька церква
св. арх. Михаїла в
с. Тополя (Словакчина), в
якій служив батько
Олександра Духновича

Інтер'єр греко-католицької церкви
Святого Михаїла Архангела

Після закінчення філософських студій в Кошицях (Словаччина) та богословської семінарії в Ужгороді Олександр Духнович, прийнявши целібат (неодруження), отримав висвячення і став єпархіальним архіваріусом в Пряшеві (Словаччина). Тут юнак жив у матеріальній скруті, й доведений майже до відчаю, наприкінці жовтня 1830 р. подався до Ужгорода.

Місцевий єпископ, який знав молодого Духновича ще з семінарії, радо привітав скитальця й призначив його священником Мукачівської єпархії. Але пряшівський єпископ не давав згоди на звільнення, і Олександр Духнович фактично залишився без шматка хліба. Допоміг йому віце жупан Ужгородської жупи Степан Петровай: він запросив Духновича для навчання свого семирічного сина. В помешканні Петровай Духнович мав заробіток і харч упродовж 1830-1833 рр. Потім пряшівський єпископ Таркович змусив Олександра Духновича повернутися на старе місце під загрозою позбавлення сану священника. Через якийсь час його переводять до Біловежі (Словаччина), де він прожив чотири роки, займаючись, крім основної роботи, вивченням ботаніки, городництвом.

Церква в селі Біловежа (Словаччина), де служив Олександр Духнович

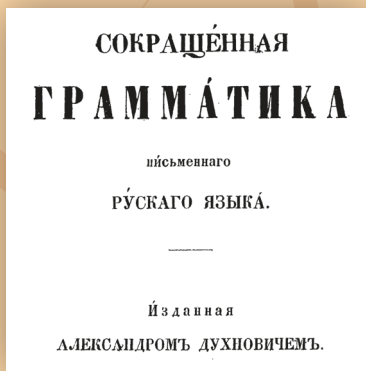
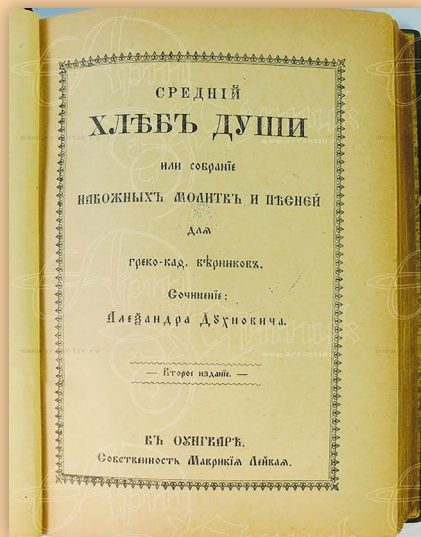
23 квітня 1838 р. новопризначений мукачівський єпископ Василій Попович запросив Олександра Духновича в Ужгород на посаду нотаріуса консисторії, яку він обіймав до 1844 року. Саме тут він опрацьовує численні архіви й бібліотеки, збагачуючись знаннями.

У січні 1844 р. Олександр Духнович повернувся до Пряшева, де був висвячений у сан каноніка. Тут він розгортає педагогічну, культурно-освітню та літературно-видавничу діяльність, яку він розпочав ще в період його керівництва приходом у с. Біловежа. Цікавиться станом та розвитком народної освіти, пише і видає шкільні підручники, видає молитовник, літературні альманахи, народні календарі, записує твори усної народної творчості. Він організував перше літературне товариство карпатських русинів, збирав предмети для майбутнього народного музею, допомагав малозабезпеченим студентам у навчанні.

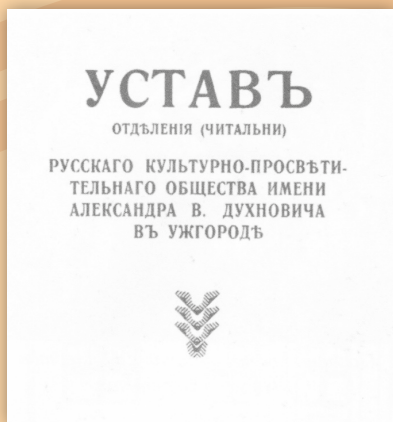
У Пряшеві Олександр Духнович підготував і видав «Книжицю читальную для начинающих», «Краткий землепис для молодых русинов», «Сокращенную грамматику письменного рускаго языка», «Народную педагогію в пользу училищ и учителей сельских», «Литергический катехизис», молитовник «Хліб души» (1851 р. перевидався 11 разів), «Молитвенник для руських дітей», а також календар «Поздравленіе Русинов на год 1850», в якому було надруковано його «Вручаніе», яке стало самотутнім гімном русинів, як гімн «Подкарпатські Русини оставте глубокий сон! ...».

Олександр Духнович був засновником «Пряшевського Общества Святого Іоанна Хрестителя» (1862 р.). Саме за прикладом Духновича у 1866 р. в Ужгороді було створено «Общество Святого Василя Великого», а з 1923 по 1945 роки в Ужгороді діяло «Общество імені Духновича», назване в честь великого Будителя «покарпатських русинів». Був Олександр Духнович і депутатом до крайового союму в Братиславі.

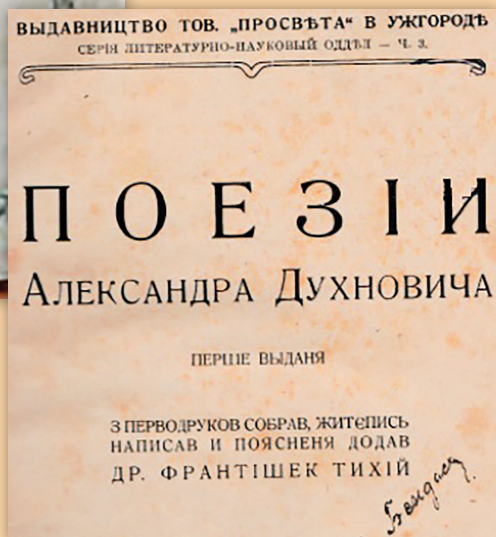

Будова Руського Дома Товариства ім. О.Духновича в Ужгороді (30-і роки XX ст.)

Статут Товариства ім. О.Духновича (1923 р.)

Олександр Духнович — автор багатьох віршованих творів, двох п'єс «Добродетель превyšаєт багатство» (1850р.) та «Головний тарабанщик» (1863р.). Свої статті та вірші друкував у «Зорі Галицькій» (Львів), «Віснику» (Відень), «Церковній газеті» (Будапешт), «Слові» (Львів) та ін.

Перша газета, наближена до мови «карпатських русинів» на теренах сучасного Закарпаття – «Світ» – видавалася у 1867–1871рр., але до її виходу Олександр Духнович так і не дожив.

СВѢТЪ

ЛИТЕРАТУРНАЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ГАЗЕТА, ИЗДАВАЕМАЯ ОБЩЕСТВОМЪ СВЯТАГО
ВАСИЛИЯ ВЕЛИКАГО.

Подписка принимается въ Угварѣ у владельцев общ. св. Вас. В. и въ Рад. на Бол. ул. ч. 327.

Ч. 43.

1870.

Г. IV.

Выходить ежедневно по четвергамъ. — Цѣна за годъ 4 гульд. а. ц. за полгода 2 гульд.

Засѣданіе комитета Общества св. Василия Великаго будетъ происходати въ день 19 ноября (1 декабря) четвертаго часа вечеромъ въ купленномъ домѣ. О семъ объявляя, честью приглашати ГГ. членовъ основателей Общества, и членовъ комитета его, въ упомянутое засѣданіе для принятія въ немъ участія
Угваръ, 3. (15) сентября 1870.

Викторъ Фед. Кимакъ,
Товарищъ Предсѣд. Общ. св. Вас. Вел.

На основаніе Русскаго Народнаго Дома.

Жертвовали и уплатили:	
О. Корней Шавраковичъ, игум. Мст.	25 гульд.
Благочиніе Лаборское во время собора	21 „
О. Александръ Митракъ, св. подиис.	20 „
Общество Варяка	20 „
О. Іованъ Капшинскій, св. Варяк.	15 „
О. Іосифъ Качановскій, епископск. конципистъ въ пожерт. 20 гульд. исплатилъ	10 „
Г-жа Марія Капшинскіевна	5 „
Г. Іованъ Петригале иъвокъ Варяка.	1 „
О. Петръ стар. Вашковичъ, св. Собосн.	1 „
О. Петръ млад. Вашковичъ, св. Шап.	1 „
О. Николай Катреничъ, св. Божн.	1 „
О. Николай Гуловичъ, св. Граб.	1 „
О. Михайлъ Лисовнакъ, св. Мергеш.	1 „
О. Іованъ Запотоцкій св.	1 „
О. Антоній Ковалицкій св. Шааниц.	1 „
О. Августинъ Гвоздовичъ, св. Штежк.	1 „
О. Александръ Павловичъ, св. Свида.	1 „
Г. Федоръ Запотоцій, пѣвн.	20 кр.
О. Антоній Мочанъ	1 „
Г. Диониса Войтихъ мют. св. въ Плавничахъ	1 „
Итого: 128 г. 20 „	

И такъ до сихъ поръ пожертвовано, и уплачено 1758 гул. 63 кр.

Изъ этой суммы на издержки неудавшагоса „Бала“ устроеннаго 30 августа по нов. ст. Русскою Бесѣдою отчасти и въ пользу Народнаго Дома заплачено 16 гульденовъ *)

*) Расходи неудавшагоса Бала — по назначеннымъ бывшимъ товарищамъ предсѣдатель Общ. св. Василия Великаго устроиваемаго Бала сметамъ — за печатаніе приглашеній на Болъ 22 гульд., за залу для Бала и устроеніе ея 60 гульд., разныя мелкіе расходи 6 гульденовъ, итого 88 гульд. Но такъ какъ изъ шедрущихъ пожертвованій поодиножкѣ получено 56 гульд., которые обращены на покрытие издержекъ Бала, то остальной убытокъ, состоящій изъ 32 гульд. по общепринятому праву: что убытокъ, проишедшій вслѣдствіе какого-либо предпріятія понесетъ тотъ, въ пользу кого дѣлано было предпріятіе, раздѣлитъ между Народнымъ Домомъ и Русскою Бесѣдою.

Изъ этой суммы въ вторыхъ обращено 1,700 гульд. на покупку дома, договоръ на покупку котораго дочасно заключенъ бывъ бывшимъ товарищамъ предсѣдателямъ; *)

Но такъ какъ помянутый домъ купленъ за 3,700 гульденовъ, то взято въ займы изъ кассы Общества 1,000 гульд. а объ остальныхъ 1,000 гульденовъ обязательку дано общество съ тѣмъ что оныя, не плативъ никакія проценты, слатить по 1-ня числа января 1871.

Жертвовали но еще не уплатили:

О. Александръ Раковский	50 гульд.
О. Антоній Матацковъ	20 „
Г. Вильгельмъ Рикъ	10 „
О. Иванъ Сильовъ	10 „
О. Антоній Сансувъ	10 „
Г. Михайлъ Париль почтмейстеръ	10 „
О. Петръ Кайбашъ	5 „
Г. Іованъ Риклий	1 „
Итого: 116 „	

И такъ подписано, но еще не уплачено: 2435 „
Пожертвовано въ стат. облигацихъ 1020 „

— Телеграммы, посланные Бл. Гос. Евгению Поповичу, представителю Сиготскаго избирательнаго округа на угор. кае. автоном. сѣздѣ по поводу произнесенной рѣчи и сдѣланныхъ имъ заявленій 2 ноября.

М. Сиготъ, Евгений Поповичъ авт. представитель въ Пештѣ. За поведеніе Ваше, согласное чувствамъ Сиготскаго избирательнаго округа посылаемъ сердечное благодареніе свое. Средоточный избир. комитетъ. Густъ. Г. Евгений Поповичъ авт. представитель!

*) Правда, что этотъ договоръ дочасно заключенный сегодняшнее общее собраніе рѣшило уничтожити, и изъ въ виду покупки одного другаго болѣе пространнаго дома, вслѣдствіе чего предсѣдательство Общества поступило согласно рѣшенію общего собранія, поручивъ дѣлу уничтоженія договора двумъ русскимъ адвокатамъ, которые объявляя, что дочасной договоръ нельзя уничтожити, такъ какъ въ немъ обозначено лишь одно предствіе, могущее послужити къ уничтоженію его, имено; пригласіе при переиспаніи дома на имя Общества, но такъ какъ такого явля, то дельгій (1000 гульд. изъ выше помянутой суммы) данныя бывшимъ товарищамъ предсѣдатель въ задатокъ, лишь путемъ весьма сомнительнаго процесса Богъ знаетъ лишь какъ долгаго времени можно бы получить. Идти въ виду это въ засѣданіи комитета произведенномъ 20 сентября рѣшено подворосный домъ купить и дельгій общи не подвергати сомнительному процессу, тѣмъ болѣе, что помянутый Домъ 7—8 процентовъ отъ денегъ, обращенныхъ на покупку его принесетъ.

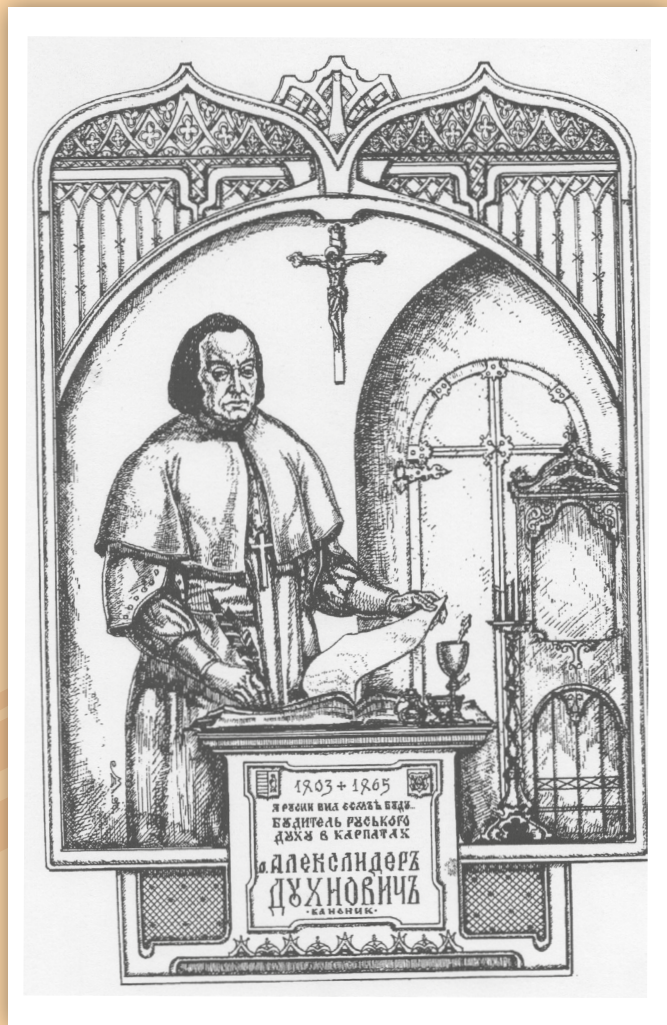
Все, що Олександр Духнович написав «народною мовою карпаторусинів», є кращим із його спадщини (поезії «Вручання», «Піснь простонародна», «Голос радості», «Піснь земледільця весною», «Мирослав у Будині», «Жизнь русина», «Руський марш», «Послідня моя піснь», твори для дітей – «О ділах шкільських», «О спровованню дітей в школі», «Надгробное вепру», «Жаба», «Муха» та ін.). У більшості поетичних творів він використовував характерний для української поезії ХІХ ст. коломийковий вірш. Пряшівська говірка переважає також у його п'єсах.

У 1945 році в Пряшеві засновано Український народний театр, який в 1990 році перейменовано на Театр ім. Олександра Духновича.

Олександр Духнович виступав за релігійне й народне згуртування, показував приклад інтелектуально-духовного руху «карпатських русинів» до культурної, просвітницької та релігійної єдності.

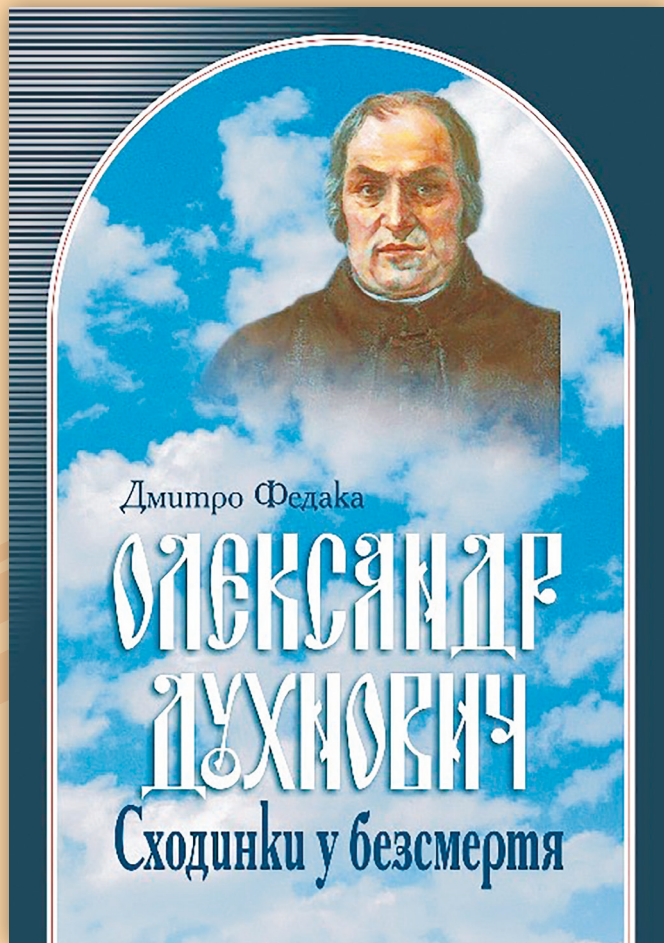
Графічна робота авторства Михайла Беленя

Всенародне визнання Олександрю Духновичу приніс посібник для вчителів «Народная педагогія. 1857», у якому по-новому викладено дидактику навчального процесу, найдемократичніші й найпрогресивніші принципи тодішньої педагогічної думки, що зробило автора видатним педагогом європейського світу.

У сучасній педагогічній періодиці увага акцентується на тому, що Олександр Духнович ставить до особистості вчителя як до «просвітителя народу». Духнович вважав, що саме від особистості вчителя залежить успіх всієї навчально-виховної роботи школи, всієї системи освіти.

Усе своє життя Олександр Духнович присвятив боротьбі за самоствердження рідного народу. Він закликав батьків і вчителів прищеплювати молодому поколінню патріотизм : «Учителю також на совісті да будет, чтобы в дітях народолюбіе возбудил і в серця їх заклепил любовь к своей народности, ибо человек без народности подобен есть скитающемуся волку, которому всякій лес отечеством есть, где брашно находит». Духнович гостро засуджував зрадництво, підлабузництво й зневагу до рідної культури.

Олександр Духнович завершив свій земний шлях 29 березня 1865 р. в Пряшеві, де й похований.

...Духнович любив свій народ, усіма силами боровся з гнобителями, закликав до боротьби за народ: «Дай, Боже, щоб видержати боротьбу!».

ПАМ'ЯТНИКИ ОЛЕКСАНДРУ ДУХНОВИЧУ

Парк і пам'ятник Олександр Духновичу в селі Тополя (Словаччина)

Пам'ятник Олександр Духновичу в Ужгороді

Пам'ятник Олександр Духновичу в Мукачеві

Пам'ятник Олександр
Духновичу в Хусті

Пам'ятник Олександр
Духновичу у Виноградіві

Пам'ятник Олександр
Духновичу
в Колочаві на Міжгірщині

Пам'ятник Олександр
Духновичу
в Полянні на Свалявщині

Пам'ятник Олександру
Духновичу в Пряшеві
(Словаччина)

Пам'ятник Олександру
Духновичу в Меджилабірцях
(Словаччина)

Пам'ятник Олександр Духновичу в Перегу-Маре (Румунія)

Пам'ятник Олександр Духновичу в Клівленді (США, штат Огайо)

Конверт і марка Укрпошти, присвячена Олександру Духновичу

Постать Олександра Духновича серед видатних культурно-освітніх діячів ХІХ ст. займає визначне місце. Він увійшов в історію як «народний Будитель карпаторуського народу». Його багатогранна діяльність, як педагога, священника, культурно-освітнього та громадсько-політичного діяча, слугувала розвиткові науки й культури краю, захистові національних інтересів народу. Жодні політично-соціальні бурі та незгоди, модерністські віяння, що пронеслися упродовж століть над нашим краєм, не зменшили його духовного скарбу. Навпаки, велич Духновичевої постаті з огляду ХХІ століття бачиться в історії відродження духовно-світоглядної спадщини ще більш виразнішою на тлі відстоювання державного суверенітету України. Тому ім'я Олександра Духновича навіки вписано у літопис України, зокрема Закарпаття.

